

Rum til børn

legepladser som børns steder

Trine Agervig Carstensen

Legepladser udgør i mange voksnes øjne centrale steder i børnelivet. Men i hvilket omfang udfylder de børns aktivitetsbehov og udgør vigtige steder i børnenes eget liv? På baggrund af analyser i fire forskellige kvarterer belyses legepladsers rolle, deres kvaliteter og mangler, med udgangspunkt i børns brug og oplevelser.

Børn opholder sig mindre og mindre udenfor på gaden, i kvarteret og byrummet på egen hånd. Børn er i løbet af de seneste årtier blevet mere overvåget og lukket mere inde i takt med den stigende trafik. Man kan sige, at der er sket en prioritering af børnenes sikkerhed i forhold til deres selvstændighed (James, Jenks & Prout 1998:7; Langsted & Sommer 1992:86). En stor del af nutidens børns hverdagsliv tilbringes i institutioner for børn. I byplan og byhistoriske sammenhænge har byrum overordnet set gennemgået en segregering, hvor byens rum er blevet inddelt i funktionsbestemte sektioner. I forhold til børn som befolkningsgruppe er der i udbredt grad blevet skabt børnespecialiserede

”øer” (Zeiher 2001:155) eller ”rum til børn”, som voksne i den bedste mening har udtænkt og skabt. I disse rum garanteres børn sikkerhed og beskyttelse mod farer samt rum til leg og væren, men ofte med fysisk afsondring – og i visse tilfælde indespærring – som afledt effekt (Jensen 2000:63). Børneinstitutioner er ét velkendt eksempel, legepladser et andet. Ser man på legepladsers

design og indhold er de ofte meget homogene og standardiserede med legeredskaber i de samme farver, der definerer de samme aktiviteter.

Artiklen tager afsæt i et ph.d.-projekt under forskningsprojektet Kvarteret som ramme om børns hverdagsliv.¹ Her analyseres fire bykvarterers betydning for børns hverdagsliv. Kvarterne ligger i og omkring København og repræsenterer typiske boligformer for børnefamilier (se Jensen & Jørgensen 2001). De er indbyrdes forskellige, hvad angår arkitektur, funktions- og trafikal struktur, samt med hensyn til muligheder for leg og selvstændig færden og består af:

- et karré-kvarter,
- et parcelhus-kvarter,
- et etagebolig-kvarter og
- et tæt-lav-kvarter.

Projektet forsøger samlet set at indfange og sammenligne børns oplevelser af deres forskellige boligmiljøer. Med børn som informanter undersøges bl.a., hvad der i børns øjne konstituerer vigtige steder i deres hverdagsliv, og i hvilken udstrækning "rum til børn" i kvarterets udemiljø tilbyder børn tilfredsstillende aktivitets- og udfoldelsesmuligheder. Legepladser er blot ét aspekt af de mange steder, der indgår i børns hverdagsliv. Hjemmet, fritidsaktiviteter, kammeratskaber, institutions- og udeliv er andre som behandles og analyseres i projektet (se Rasmussen forthcoming).

I projektet er der anvendt forskellige og komplementære kvalitative metoder. Børnene har enkeltvis fremvist og fortalt om deres boligmiljø til en forsker i form af gående interview. Interviewene har forløbet forskelligt, men har alle berørt temaer som de daglige ruter, aktionsradius og begrænsninger herfor, transportformer, vigtige steder i kvarteret, legekammerater, institutions- og familieliv m.m. Børnene har desuden tegnet tegninger af og udpeget vigtige steder, der er blevet samtalt om samt fotograferet.

Projektet anvender børn som informanter og hviler på den præmis, at børn er aktive aktører i egen ret, der besidder en omfangsrig og detaljeret indsigt i kvarterernes rumlige udformning og struktur. Det er således kvarteret set i børnehøjde der studeres, hvorfor aspekter som fx forældres restriktioner af børns rumligt

udfoldelse udelukkende bygger på børnenes egne informationer.

Projektet forsøger ikke at påberåbe sig en udsigelseskraft, der rækker ud over børnenes perspektiv, velvidende at der kan anlægges mange perspektiver, som tilsammen kan give et mere fuldstøbt billede kvarteret som fænomen. Det fokuserer udelukkende på børnenes oplevelse af deres boligmiljø og skal ses et bidrag blandt mange. Men det er et vigtigt perspektiv, der ofte overses i byplanlægningen.

15 børn fra hver kvarter har bidraget til denne undersøgelse af kvarteret set i børnehøjde. De udgør langt fra én homogen børnegruppe. Dels spænder de aldersmæssigt meget vidt (5–12 år), og der er i sagens natur store forskelle på hvordan en 6-årig og en 10-årig gebærder sig, og hvad de har interesse for og hæfter sig ved. Dels er der kønsmæssige forskelle på, hvordan børn bruger rummet, lige som etnicitet og sociale forskelle også ville være relevante analytiske snit at drage. Da det anvendte undersøgelsesdesign har valgt at fokusere på de fire kvarterer som cases, og derfor er det primært forskelle kvarterne imellem, der analyseres for.

Studiet er kvalitativt og har ikke en volumen, der muliggør solid kvantitativ forankring. I artiklen citeres børn, og disse citater fungerer både som illustration, og som dokumentation for artiklens analyser og konklusioner. Hvor andet ikke er anført repræsenterer de generelle tendenser ved børns kvartersliv i alle fire kvarterer. Ellers repræsenterer de mere kvarterspecifikke tendenser i materialet.

"Rum til børn" – "børns steder"

Et "rum" bliver først til et "sted", når det får mening for nogen, hvad enten det så giver mening for de mange, eller blot for det enkelte individ (se Relph 1976). Et sted opstår derfor først, når det eksisterer i menneskers bevidsthed om en given fysisk lokalitet, og der ligger et meningsfuldt møde mellem mennesker og deres fysiske omgivelser bag.

"Børns steder" er dog ikke alle de steder børn har bevidsthed om. For at "et sted" bliver til "børnenes sted" forudsætter det, at børn indtager det, bruger det og fortolker det (Rasmussen forthcoming). En vigtig kvalitet ved børns interaktion med nærmiljøet består i

at have mulighed for selv at opdage og skabe sine steder (Hart 1979:349f). Børns legeformer spænder vidt og bredt og stiller forskellige krav til omgivelserne, såvel arealmæssigt som indholdsmæssigt. Rollelege kræver huse, hytter og flytbare elementer, regellege forskellige terrænformer, skjulesteder og boldbaner, og til konstruktionslege er der behov for sand, jord, flytbare materialer og graveområder (Schytte 1998).

Legepladser er "rum til børn" skabt af voksne. De er i modsætning til mange af børns andre steder statiske og varige og består af fastnaglede og ikke-flytbare komponenter. De voksenskabte "rum til børn" opfylder langt fra børns behov. Derfor står legepladser undertiden ubesøgte og tomme hen. I de tilfælde, hvor der er sammenfald mellem "børns steder" og legepladser, er det karakteristisk, at børnene selv indtager og definerer legerummet.

Selvom rummenes karakter er ufleksibel, benyttes de af børn, og ofte til andet end hvad der var den oprindelige mening med formgivningen. Børn redefinerer og indtager rummet, ofte på nye og overraskende måder. Det ses fx af historien om sandkassens introduktion på den danske legeredskabsscene i starten af det tyvende århundrede. Sandkassen var oprindelig tænkt som et bygge- og konstruktionssted, hvor større uvorne gadedrenge kunne "gøre sig nævenyttige". Men sandkassen blev hurtigt indtaget af storesøstre, der her kunne parkere småsøskende på slæb og selv få sig nogle frie stunder (de Coninck-Smith 2000: 23ff).

"Legepladser" og legeredskaber

Legepladser er langt fra et moderne fænomen. Allerede i sidste halvdel af 1800-tallet blev det almindeligt at afsætte offentlige arealer til legepladser i byerne. København fik sin første i Østre Anlæg i 1870, og i 1891 blev der dannet en legepladsforening (Rasmussen 1969). Som et middel til at skabe flere udfordringer for børn, blev der efter britisk forbillede etableret skrammel- og byggelegepladser, hvor almindelige legeredskaber blev erstattet af kasserede byggematerialer o.l. Den første danske skrammellegeplads blev realiseret i 1943 i Emdrup ved København på initiativ af landskabsarkitekt C. Th. Sørensen og havde det omformelige, selvskabende og fleksible i centrum (Sørensen 1931).

Til trods for at legepladser har fået mere mangfoldige udtryk med skrammel- og byggelegepladser samt moderne varianter som fx naturlegepladser, så udgøres langt den overvejende del af nutidens legepladser af de traditionelle af slagsen med præfabrikerede og standardiserede legeredskaber.

I sit klassiske studie af børns stedsoplevelser, *Children's Experience of Place*, reflekterer Roger Hart over forskelle mellem børns udfoldelsesmuligheder i rurale, suburbane og by-miljøer. Hart beskrev, hvordan suburbane miljøer var præget af præskriptive legeredskaber, hvorimod børn på landet samt i mange byer færdedes i et miljø med mange løse dele og flytbart udstyr (Hart 1979:339). Den modsætning er svær at nikke genkendende til i dag – i hvert fald hvis man betragter moderne bybørns nærmiljøer. Rummet er her i udbredt grad befæstet og lader sig sjældent forme af dets brugere. De løse dele og materialer der måtte findes, er oftest ikke tilgængelige for børn, men gemt bag barrierer som bl.a. hegn og lukkede arkitektoniske formationer.

I følge Den store danske Encyklopædi er en legeplads slet og ret "et område for børns leg og samvær". Den engelske *Cobuild Dictionary* definerer nærmere dette områdes beliggenhed i enten et institutions- eller offentligt område: "playground: a piece of land, at school or in a public area, where children can play". I

følge Politikens store nye *Nu Dansk Ordbog* er en "legeplads: et område som er indrettet med sandkasser, vipper, gynger m.m. hvor børn kan lege". Denne definition viderebygger forrige med også at beskrive områdets redskabsmæssige indhold. Det er nok også dette billede af legeredskaber, der fremkommer på mange menneskers netinder, når de tænker på legepladser. Placeringen i offentligt rum vil de fleste nok også associere til.

Børnene i undersøgelsen har deres klare billede af, hvad legepladser er. For at være "rigtige" legepladser kræves der, som navnet antyder, plads samt en afgrænsning til omgivelserne. Afgrænsningen kan være markeret ved mere eller mindre markante overgange, bestående fx af stakit, fodhegn, belægning og beplantning eller med afstand til andre funktioner i omgivelserne. Grænser markerer et entydigt funktionelt defineret rum, der giver det "Ø"-karakteren og berettiger udsagnet "at gå hen på legepladsen". Med børnenes definatoriske bidrag kan der tilføjes, at legepladsers karakteristika består i følgende:

- de er offentligt tilgængelige
- de er afgrænsede
- de er entydigt funktionelle
- de er af en vis størrelse og har pladskarakter.

Ud over de "rigtige" legepladser, der har pladskarakter, er offentligt tilgængelige osv., findes der både redskabssamlinger og enkeltstående legeredskaber, hvis størrelse, indbyrdes placering og tilgængelighed rummer fragmenter, der indgår i "rigtige" legepladser, og som kan tilbyde børn de samme typer af aktiviteter. Ser man på betydningen af udendørs legerum til børn, bør man derfor udvide blikket fra legepladser til legeredskaber generelt.

Børns legepladser i fire forskellige kvarterer

Som nævnt bygger artiklen på en undersøgelse af fire forskellige bykvarterer. Der er forskelle på de måder legepladser og samlinger af legeredskaber indgår i kvarterne, og det angår dels tilgængeligheden og dels størrelsen (se *Guldager forthcoming*).

Parcelhus-kvarteret i Ballerup rummer ikke noget fællesareal og har derfor ingen offentligt tilgæng-

Figur 4. Udbuddet af legepladser og andre rum med legeredskaber for de deltagende børn i forskningsprojektet samt markering af deres bopæle. Øverst: karré- og parcelhus-kvarteret. Nederst: etagebolig- og tæt-lav-kvarteret.

Tegnforklaring

- Tegninger af legeredskaber

Måsstok: 10.000

Kilde: Udnævnt af Kort- og Målestyrelsen
Kortstørrelse er gengivet i forhold til
skalaen 0:18/1807. Opløst, 100000.
Copyright Carl Corradi. Efterarbejdet af
Forskningscenteret for Børn og Læringsmiljø, 2005.

elige legepladser for kvarterets børn. I haverne bag de enkelte matrikelnumres hække gemmer der sig ofte små legeredskabssamlinger, typisk indeholdende sandkasse, gyngestativ og legehus.

I karré-kvarteret på Østerbro findes der tre offentlige legepladser. Derudover er der legeredskaber i de fleste af de aflåste og lukkede gårdrum. Disse består typisk af de samme redskaber som i parcelhus-kvarteret (legehus, sandkasse og gyngestativ) suppleret med klatrestativ og rutsjebane.

I tæt-lav-kvarteret i Albertslund er der en lille legeplads for hver af de i alt 6 boliggrupper i kvarteret. Desuden er der en stor kvarterlegeplads i bebyggelsens centrum. Det tilstødende boligkvarter er organiseret på lignende vis og supplerer kvarterets legepladsudbud.

Etagebolig-kvarteret i Ballerup har det største udbud af legepladser. Der er legepladser i samtlige åbne gårdrum i kvarteret, eller som et barn udtrykker det "hver eneste gang der er hul, så ligger der en legeplads". Der er både legepladser for små og store børn med legeredskaber møntet på henholdsvis små og større kroppe.

Legeredskaberne i de private haver i parcelhus-kvarteret og i de fleste lukkede gårdrum i karré-kvarteret udgør ikke "rigtige" legepladser i børnenes øjne. De benævner dem i stedet som "legesteder" og fortæller, at de leger "omme i haven" eller "nede i gården". Legestederne er ikke offentligt tilgængelige. I parcelhus-kvarteret ligger legestederne i de private haver og i det tætte karré-kvarter ligger de i aflåste gårdrum og kan kun benyttes af få børn: de der bor der samt deres gæster. Desuden har legestederne ikke den fornødne rumlighed, de er ikke klart afgrænsede, og ej heller er de entydigt definerede rum. Haven er familiens rum, rum for havekultur og dyrkning samt for leg, og gårdens rum er til ophold i alle aldre, affaldsdeponering, havekultur og leg. I etagebolig- og tæt-lav-kvartererne er legepladserne offentligt tilgængelige for alle forbigående børn. Dog ligger de små legepladser i tæt-lav-kvarteret gemt inde i bebyggelsens organiske halv-lukkede rum, og de henvender sig primært til bebyggelsens børn.

Figur 4 viser forekomster af "legepladser" (dvs. "rig-

tige" legepladser samt "legesteder") i de fire kvarterer. Disse ligger både i offentligt og privat rum. Der er private legesteder i parcelhus-kvarteret (alle) og i karré-kvarteret (alle på nær tre), og disse er individuelt forankret i de børn, der har deltaget i projektet. Det er her for omfattende også at relatere kortene til hvilke legepladser, der bruges meget henholdsvis lidt, er store henholdsvis små, etc., som artiklen senere vil komme ind på teksten.

Før blikkes vendes mod de enkelte kvarterer og hvilke forskelle, der er kvartererne imellem, skal vi først se på de generelle karaktertræk, der findes ved de måder børnene tillægger legepladser betydning og bruger dem på.

Legepladser – Børns bedste steder?

Børnene i undersøgelsen har fået til opgave på at tegne deres "bedste sted". Et flertal af børnene tegner legepladser og legeredskaber som deres "bedste sted", hvilket kan tolkes som, at legepladser er børns foretrukne steder. Men samtidig er der ting, der peger på andre mulige tolkninger. En tegneopgave er meget konkret, og legepladser og -redskaber er arkitektonisk veldefinerede og derfor lette at gengive på papir. Der er da også en række eksempler på børn, der fortæller at de egentlig ønskede at tegne et andet sted, men at det var for kompliceret for dem at tegne, så de i stedet

endte med at tegne en legeplads.

Legepladser og legeredskaber danner en fælles kategori af værdsatte steder, som er lette at referere til, fordi alle har billeder af sådanne. Derfor kan være sværere at gentegne eller fortælle om unikke og ikke socialt kendte steder (Hart 1979:157). En 8-årig pige fra karré-kvarteret spørger eksplicit forskeren, om det forventes, at hun tegner en legeplads. Med den bemærkning får hun udtrykt, at børn kan være fuldt bevidste om, hvilke steder de så at sige "hører" til set med voksnes øjne. Det er måske en del af forklaringen på, at børnene i så udbredt grad tegner de mest oplagte og stereotypiske "rum til børn" i form af legepladser.

Børnene fra parcelhus-kvarteret udgør dog en undtagelse. Her optræder også tegninger af legepladser, men de udgør ikke noget dominerende motiv, hvilket angiveligt hænger sammen med, at der ingen legepladser er indenfor kvarterets rammer.

Når børn indtager rummet

Børnene i undersøgelsen besøger de samme legepladser, men det er ikke ensbetydende med, at de bruger dem på samme vis. Den specifikke brug er ofte individuel eller begrænset til en lille gruppe børn. Fortrukne steder på en given legeplads vil derfor variere fra barn til barn og have betydninger, som børn selv har skabt. Disse betydninger lader sig ikke altid kommunikere i ord. Børnene har betydningen i sig indlejret i deres kroppe, og i visse tilfælde er bare kroppen i stand til at fortælle om stedets betydning (O'Neill 1989:48; Rasmussen forthcoming). Besøger man en legeplads med et barn og beder det vise, hvor og hvordan det leger på legepladsen, går børnenes kroppe på hver sin vis i dialog med legeredskaberne. Et barn kan bedst lide at kravle på legehusestags tag, et andet elsker at gynge og et helt tredje fortæller at det bedste er at køre i slange med sine kammerater ned ad rutsjebanen.

Disse eksempler vidner om, at børnenes brug af legepladser i vid udstrækning sker i overensstemmelse med de formål voksne har opført dem efter, men også at de skriver forskellige og mere specifikke betydninger ind i de voksenskabte "rum til børn". Når eksempelvis et klatrestativ bliver til en eventyrborg, da tilskriver børn

stederne en betydning, der ligger ud over rummets præskription. Se hvad to børn fortæller om deres lege på den samme legeplads, som de kalder for "legepladsen med den plettede rutsjebane":

Marjasa og Tina og mig vi legede, at det var en slange, som vi skulle passe på vi ikke blev slugt af. Hvis vi faldt ned af eventyrborgen, så blev vi ædt af slangen... Mig og Tine [blev slugt af slangen]... Så stod [Marjasa] og skulle hjælpe os over slangen. Så faldt hun også ned. Så kom alle uhyrerne frem... Mig og Tine lå og sov, og så sendte Marjasa ild til slangen, og så brækkede Marjasa ud og fik os ud...

(Ingrid 8 år, etagebolig)

De samme legeredskaber kan samtidig også bruges mere præskriptiv, som den anden pige fortæller:

Man kan komme op ad rutsjebanen, og man kan komme ned. Og så er der den her ubåd, den er meget sjov... Man kan lege man er på dykkerekspedition... Det er sådan et slags net. Så kan man gå på det. Det er rigtig godt. Hvis det nu bare var store huller som dem deroppe, så vadede man jo bare lige ned i hullerne, det ville jo ikke være så sjovt. Så er der også et teleskop. Nogle gange så kigger jeg lidt i det, så kan jeg se langt.

(Jasmin 6 år etagebolig)

Legeredskaberne kan være mere eller mindre fleksible og kan appellere mere eller mindre til fantasien. Jo mere fleksibelt designet er, jo flere forskellige børn henvender en legeplads sig til.

Kvalitetskrav og betydninger

Børnene navngiver legepladserne i deres kvarterer. Navngivningen beskriver ofte en særlig kvalitet ved den pågældende legeplads, fx "legepladsen med de tre rutsjebaner" eller "legepladsen med den plettede rutsjebane". Men navnene kan også have en negativ klangbund, så som "den gamle legeplads", "den kedelige legeplads" og "den lille legeplads". I sådanne tilfælde kontrasteres legepladsens egenskaber med kvalitative modsætninger, som "den nye legeplads", "den sjove legeplads" og "den store legeplads".

Når børnene fra kvarterer, hvor udbuddet af "rigtige" legepladser er begrænset, udråber deres

yndlingslegepladser, er disse primært kollektive. I etagebolig-kvarteret, derimod, er der blandt yndlingslegepladser både en del gengangere, men også nogle helt individuelle. Her kan børnene vælge legeplads alt efter aktivitetsønske. Hvis de gerne vil have en god gyngetur, kan de gå til én bestemt legeplads, og hvis de vil klatre i et godt klatrestativ, kan de besøge en anden. Er der mange legepladser i børns nære miljø, har børn bedre muligheder for at forholde sig til, hvad der skal til for at gøre legepladsen rigtig god. I sådanne tilfælde viser det sig, at én legeplads sjældent er god på alle måder, men have sine kvaliteter og sine ulemper, som så skal ses i forhold til det enkelte barns mange forskellige aktivitetsønsker.

Kedelige legepladser

Ikke mange legepladser udnævnes som decideret dårlige, men det betyder ikke, at sådanne ikke findes. Langt de fleste børn undlader blot at kommentere dem, da de ingen interesse har i at genkalde sig steder, de ikke kan lide. Vil man identificere dårlige legepladser, må man i stedet notere sig, hvad det er for nogle steder børn undlader at bruge (Hart 1979:171). Legepladser kan være så kedelige og uinspirerende, at børn kun kommer der, hvis der absolut ikke er andet at tage sig til, som denne dreng illustrerer:

Jeg bruger den [legeplads] en lille smule, når jeg ikke har noget at lave. Det er tit jeg keder mig. Så nogle få gange når jeg spiller basket, så holder jeg lige en pause dér.

(Alexander 10 år, tæt-lav)

I etagebolig-kvarteret står enkelte legepladser tomme hen og negligeres af børnene. Kun enkelte børn ytrer sig om hvorfor: legepladserne er for gamle og kedelige. I karré-kvarteret på Østerbro er den ene af kvarterets tre offentlige legepladser så kedelig, og kun ét enkelt barn værdiger den følgende kommentar:

Den er lige blevet lavet... de har rykket lidt rundt og gjort sådan så der vokser lidt græs og så noget. Før, da var den rigtig kedelig...men den er [stadig] meget kedelig... Man bliver svimmel af at gynge på den [gynge].

(Rosa 8 år, karré)

At børn betragter legepladser som kedelige illustrerer

et immanent paradoks: Uanset hvordan man indretter legepladser, så vokser børn med tiden fra dem, da de konstant vil efterspørge nye udfordringer. Allerede fra 8-års-alderen begynder børnene at ytre sig om, at de er blevet for store til at lege på legepladser. Mange børn fortæller, at de ikke leger så meget på legepladser længere og begrundet det med, at legepladserne er for kedelige, eller at de er blevet for gamle og har fået andre interesser (se Lieberg 1992; Nordström 2000). Hvis børnene har mindre søskende, leger de dog stadig en del på legepladser sammen med deres søskende.

Gode legepladser

Der findes legepladser, der er beregnet til store børn, og legepladser beregnet til små børns kroppe, hvilket afspejles i legeredskabernes dimensioner. Disse legepladser udgør på tilsvarende vis ofte henholdsvis store og små pladser.

Oftest er store legepladser ensbetydende med gode legepladser. I karré-kvarteret vil en pige gerne have optimeret udnyttelsen af "rum til børn", således at alle små legepladser nedlægges til fordel for én stor.

Jeg synes, at der skulle være sådan en legeplads et eller andet sted. Sådan en stor legeplads, hvor der var en hel masse legeting... Jeg synes, man hellere skulle lave alle de små om til én stor.

(Tea 9 år, karré).

I tæt-lav-kvarteret omtaler børnene konsekvent kvarterlegepladsen som "Den Store legeplads". Dét, at den er stor, er i sig selv en kvalitet, og ingen af kvarterets andre legepladser tåler sammenligning. "Det er den største legeplads jeg kender... Jeg kan bedst li' de store.." siger Alexander på 10 år, og så er der vist sagt alt om den sag. "Den Store legeplads" kan stadig appellere til mange større børn. Under interviewforløbet stopper en 10-årig pige op ved "Den Store" og fortæller, at her legede hun mest, da hun var mindre. Inden vi går videre, skal hun dog lige prøve den lange rutsjebane, som hun stadig synes er sjov. Legerummets dimensioner er altså en væsentlig kvalitetsparameter: jo større, jo bedre. "Den Store" er mere end en legeplads. Den er også et sted, hvor børn har mange sideløbende aktiviteter. Man kan gå tur med sin hund her, spille og se på

fodbold, bygge huler i det omkringliggende buskads sideløbende med, at der leges "jorden er giftig" på legeredskaberne. Den er med andre ord et samlings- og mødested for kvarterets børn i mange aldre, som denne dreng beretter:

Der kan være rigtig mange, det kommer an på, om man spiller fodbold eller bare leger på legepladsen... 20 kan der godt være, hvis der også er nogle, der leger på legepladsen.

(Anton 12 år, tæt-lav).

"Palles legeplads" i Fælledparken, udenfor karré-kvarteret på Østerbro, er også et yndet sted, der kan stadig appellere til større børn. Legepladsen er stor, har en god rutsjebane og store legehuse, og som noget særligt er den betjenes af en mand, der hedder Palle. Blandt børnene er der enighed om, at det er en stor kvalitet, at "man kan låne ting af Palle". Man behøver ikke på forhånd at planlægge sine aktiviteter. Hvis man får lyst til at spille fodbold, kan man altid låne en bold af Palle.

Børns legepladser i fire kvarterer

Som beskrevet er der kvalitative og kvantitative forskelle på udbuddet af legepladser i de fire kvarterer. Det har betydning for, hvor ofte og i hvilke sammenhænge børnene bruger legepladserne (besøgsfrekvens), hvilke barrierer der er for besøg, samt for hvor langt væk de bevæger sig for at gå på legepladser (tilgængelighed). Her har legepladser forskellige roller at

spille i børns hverdagsliv i fire kvarterer.

Børn har mange andre vigtige steder end legepladser i deres boligmiljø (se fx Rasmussen 1998; Wilhelm 2002; Kylin & Lieberg 2001; Kylin 2003). Desuden er børns hverdagsliv ofte udfyldt med så mange andre aktiviteter (skole, fritidsordning, fritidsaktiviteter, besøg hos kammerater, aktiviteter med familien) som alle har betydning for barnets rumlige aktiviteter, bl.a. legepladsbesøg – og tid hertil. Hertil kommer, at de også bruger legepladser i institutionsregi, hvilke ikke behandles i denne sammenhæng.

Det er som nævnt kun børnene, der er kommet med informationer om deres daglige gøren og laden. Igennem tiden har mange studier undersøgt, hvordan børn udvikler og udvider deres territorielle rækkevidde (se bl.a. Morville 1969; Matthews 1992; Gaunt 1979, Lynch 1977, Hart 1979). Disse har fundet frem til en række forhold, der influerer på, hvor langt børn bevæger sig væk fra hjemmet, og bl.a. forhold som barnets alderstrin, forældres regelsætning, barnets mobilitet gør sig gældende. Ifølge børnene i undersøgelsen hænger forældres regelsætning for deres rumlige aktiviteter og udstikken af aktionsradius nøje sammen med børnenes selvstændige mobilitet; altså i hvilket omfang børnene må færdes på egen hånd. Som beskrevet i anden sammenhæng må børnene færdes på egen hånd allerede i 7-års-alderen i tæt-lav- og etagebolig-kvartererne, hvor de som regel er 8 og 9 år i henholdsvis parcelhus- og karrékvartererne (se Carstensen 2001a).

Ballerup – parcelhus

I parcelhus-kvarteret leger man i de private haver. Der er ingen offentligt tilgængelige legepladser i umiddelbar nærhed, og legepladser optræder ikke som en central del af børnenes udlev. Børnene besøger lejlighedsvis legepladser, der ligger uden for kvarteret, og altid i følgeskab med voksne. Det kan ske fx sideløbende med familiebesøg og indkøbsture.

Det lader ikke til, at de savner et bedre udbud af legepladser i deres nære miljø. Generelt er parcelhusbørnene, især de mindste, glade for deres have, som denne dreng illustrerer:

Det er masser af ting. Det er at man kan gøre nogle ting

med haven, man kan plante og man kan lege i den. Man kan gøre en hel masse i haven. (Mathias 6 år)

For de større børn er der bl.a. boldbaner i nærheden, hvor tiden kan fordrives.

Østerbro – karré

På Østerbro leger børnene i gården. Kun børn, der bor dør om dør med en offentlig legeplads, må besøge den på egen hånd. Andre børn er afhængige af voksnes følgeskab, når kvarterets offentlige legepladser skal aflægges et besøg. Som en 9-årig pige siger: "det er ikke sådan nogle... som jeg bare lige kan gå over til." Udenfor kvarteret og på den anden side af en tungt trafikeret vej ligger et stort grønt område, Fælledparken, hvor der findes tre populære offentlige legepladser. De udgør vigtige steder for børnene, men ligger på en sådan afstand, at et besøg forudsætter god tid i hverdagen samt følgeskab af forældre eller andre voksne. Tendensen er, at legepladserne kun besøges lejlighedsvis i forbindelse med andre aktiviteter i familien. Hyppigere legepladsbesøg tilhører en svunden tid og foregik sammen med børnehaven.

Det er sjældent, at børn formulerer, at de godt kunne tænke sig at komme mere på legepladser. Generelt kan man sige, at det har meget at sige for behovet for at gå på legepladser, om man bor et sted med en "god gård". De der ikke gør det formulerer ønsker til bedre legemiljøer. Blot en enkelt pige vil gerne have bedre legepladser. Ellers går ønskerne i retning af mere areal at færdes på, og især drenge efterspørger græsplæner til boldspil (se Carstensen 2001b).

Ballerup – etagebolig

Børnene i etagebolig-kvarteret har mange mulige legepladser at besøge. De færdes dog oftest på de legepladser, der ligger tættest på deres bopæl. En 7-årig pige mener, at det har betydning for, hvor meget hun opholder sig udendørs, at "vi har nogle gode legepladser hjemme ved os". En anden betydningsfuld faktor for, hvilke legepladser man bruger, er legekammeraters bopæl. I selskab med legekammerater leger man på de legepladser, der ligger tæt på deres bopæl. Forklaringer herpå kan delvis søges i arkitekturen og kvarterernes rumlige design og skala. Etagebolig-kvar-

teret er et kvarter med store afstande. Det tager lang tid at gå fra den ene ende af kvarteret til den anden. Gårdrummene er store og kan forekomme svært overskuelige – især for mindre børn.

Børnene kan i dette kvarter færdes frit overalt i boligområdet. Der er dog enkelte undtagelser, som gælder de børn, der bor i de fire østligste blokke (se figur 4). Kvarteret gennemskæres af en bred vej, som danner en trafikal barriere. Den afskærer børn med bopæl på den østlige side fra frit at benytte legepladserneovre ved hovedbebyggelsen. En 7-årig dreng fortæller, at han leger på legepladsen ved sin blok på østsiden, fordi der ikke bor nogen venner i nærheden. Legepladsen kommer i denne sammenhæng til at fungere som en slags venne-substitut, hvis man keder sig og ikke har venner i nærheden.

Der er mange legepladser i kvarteret, og børnene virker tilfredse med udbuddet og formulerer ikke afsavn. De har et varieret nærmiljø, der bl.a. tilbyder bold- og rulleskøjtebaner, skateboardrampe og butiksliv.

Albertslund – tæt-lav

I Albertslund leger børnene på kvarterets legepladser. De kan færdes frit og er ikke afhængige af voksnes følgeskab. På bebyggelsens små legepladser leger kun mindre børn op til 7-års-alderen, mens den store kvarterlegeplads bruges af børn i alle aldre.

Ligesom børnene fra etage-kvarteret kan børnene i dette kvarter færdes frit. Børnene fortæller, at deres forældre gerne vil vide, hvor de går hen, men at de sjældent sætter grænser for deres færden. Det betyder dog ikke, at de frit bruger legepladser, der ligger udenfor deres nære boligmiljø. Legepladserne i nabokvarteret besøges kun som gæster, fx sammen med klassekammerater, der bor der. Tæt-lav-kvarteret et kvarter i lille skala med en introvert og lukket arkitektur. Nabokvarterne har samme egenskaber, og rummet kan forekomme svært overskueligt. Det kan forklare, hvorfor en 10-årig dreng finder, at nabokvarterets ellers gode, store legeplads knap 300 meter borte ligger for langt væk til jævnlige besøg.

Som det eneste kvarter giver børnene herfra udtryk for, at de savner bedre legepladser. Især ældre børn efterlyser mere udfordrende legepladser:

Jeg synes de her legepladser er lidt kedelige. Der kunne måske godt være lidt mere gang i dem. Man kunne lave dem lidt mere farlige... Sådan noget med nogle bjælker, hvor man skal gå og balancere på og så holde på sådan nogle bjælker. Det er meget sjovt.

(Asger 10 år, tæt-lav)

En anden dreng efterlyser særligt udfordrende legeredskaber møntet på større børn.

Der mangler nok noget for lidt større børn. Det her er mest for sådan nogle, der bare øver sig i at klatre op ad stiger og sådan noget. Sådan et sted, hvor der også kunne være nogle forhindringer, jeg også kunne øve mig i... En eller anden rebstige der dingler helt vildt meget eller sådan noget...

(Anton 12 år, tæt-lav)

Selvom større børn her, ligesom større børn i de øvrige kvarterer, synes, at der er kedeligt på legepladser, kommer de alligevel en del på kvarterets "store" legeplads. Det kan måske hænge sammen med, at "den store legeplads" er mere end en legeplads: et multi-funktionelt mødested, hvis legeredskaber stadig appellerer til store kroppe. Men det kan også skyldes, at der ikke er mange andre aktivitetstilbud i kvarteret i øvrigt.

Nærmiljøet rummer mange grønne områder, der er gode til boldspil. Der spilles da også fodbold visse steder, men primært de steder, der er indrettet med fodboldmål. En stor del af de øvrige fritliggende grønne områder, som fx en stor grøn fæled børnene dagligt passerer på vej til og fra skole, bruger børnene aldrig til noget. Det rejser spørgsmålet om, hvordan det kan signaliseres, at et rum også er for børn. Måske handler det om, at rummet skal anvise aktivitet, være overskueligt og afgrænset. En 10-årig pige filosoferer over, hvad der skal til for, at børn vil bruge pågældende område. Hun når frem til, at en legeplads må være midlet – vel at mærke en stor én. En legeplads vil signalere, at her er børn velkomne og gøre rummet indtageligt. Den er en vigtig brik i, hvordan rum blive til børnenes steder.

I parcelhus-kvarteret og i karré-kvarteret frekventeres legepladser lejlighedsvis, og legepladsbesøg kræver

følgeskab af voksne. At børnene her ikke må besøge legepladser uden voksenledsagelse er ikke overraskende. Dels på grund af, at legepladserne ikke er en integreret del af boligmiljøet, men ligger hen som "øer" man planlægger at besøge, og dels på grund af de relativt trafikalt belastede omgivelser uden trafikseparering.

I tæt-lav-kvarteret og i etagebolig-kvarteret frekventeres legepladser ofte – for nogle børns vedkommende dagligt -, og børnene kan færdes frit på dem. Det gælder særligt de legepladser, som ligger tæt på børnenes boliger. Legepladser i større afstand fra boligen besøges kun i følgeskab med kammerater, som bor nær ved pågældende legeplads. Selv om legepladserne i de to kvarterer principielt er tilgængelige for børnene, så bestemmes besøgsfrekvensen af, hvor langt væk fra hjemmet de ligger, samt om det er områder, der er velkendte og man føler sig tryk i. Kvarterets design kan give børn mange muligheder, men i sidste instans udnyttes legepladser kun, hvis børnene føler sig hjemme og trygge. I alle fire kvarterer synes børnene altså bundet til deres nære boligmiljø, men årsagerne hertil er forskellige.

Selvom børn vokser fra at "lege" på legepladser med årene, så kan legepladser blive ved med at blive brugt af større børn – især de "gode" legepladser. Det forekommer i de kvarterer, hvor legepladser er integreret og tilgængelig del af boligmiljøet kvarteret.

I tæt-lav- og etageboligkvarteret bruger større børn legepladser som en slags offentligt rum for børn, hvor man kan gå hen og mødes med jævnaldrene. Passerer man i disse kvarterer en legeplads ved aftenstid, er det

ikke et særsyn at se gyngerne optaget af teenagere, der sidder og snakker.

Konklusion

Omdrejningspunkterne for denne artikel har været at se på, hvorvidt legepladser udgør vigtige aktivitetssteder for børn, hvad der skal til for at legepladser bliver børns steder, samt hvilke roller legepladser spiller i fire forskellige kvarterer.

Når man betragter mange legepladser rundt omkring, forekommer mange af dem yderst kedelige, uinspirerende og ensartede. Ikke desto mindre viser undersøgelsen, at legepladser udgør en vigtig del af mange børns liv udendørs. Børnene fremhæver legepladser som vigtige aktivitetssteder og fortæller om mange gode legepladslege.

Børnene bruger både legepladser præskriptivt, og de indtager dem på egne måder. Det er karakteristisk for de legepladser, der går hen at bliver børns steder, at de kan opfylde nogle af børnenes behov, at de kan påkalde sig forskellige handlinger, samt at de kan tillægges en særlig betydning. Navngivning af legepladser markerer den enkelte legeplads' særlige betydning og kvaliteter. Dårlige og kedelige legepladser karakteriserer børn som gamle, slidte og uflexible, hvorimod de gode legeplads ofte er velholdte, nye, udfordrende og store med gode legeredskaber, der appellerer til fantasien og rummer mange handlingsmuligheder. Multi-funktionel og fleksibel brug er således vigtige begreber, når man ser på legepladsers kvalitet i børnehøjde.

Der er forskelle på de måder legepladser udbydes til børn i de fire undersøgte kvarterer.

Faktorer der fremmer besøg på legepladser drejer sig om:

- at børnene kan og må færdes frit,
- at udbuddet af legepladser er stort,
- at legepladserne har nærhed til barnets bolig og
- at legepladserne indgår som en integreret del af boligmiljøet.

Trine Agervig Carstensen, Ph.d.-studerende, Cand. scient.soc
Center for Skov, Landskab & Planlægning og Arkitektuskolen i Aarhus
tac@kvl.dk

Børnene i parcelhus- og karré-kvarterer har det dårligste udbud af og tilgængelighed til legepladser. Børnene fra disse kvarterer besøger kun legepladser lejlighedsvis og besøg kræver følgeskab af voksne. Barrierer for hyppigere besøg er således, at børnene ikke må færdes frit, at udbuddet er ringe, og at legepladserne henligger som "øer", der ikke er umiddelbart tilgængelige fra børnenes boliger.

Børnene fra tæt-lav- og etagebolig-kvarterer er bedre forsynet med legeplads – de sidstnævnte i særlig grad, og de kommer der ofte, hvis ikke dagligt. Her der dog trods høj selvstændig mobilitet også barrierer for besøg, men af anderledes beskaffenhed. Børnene holder sig især til de legepladser, hvor de føler sig hjemme og trygge, hvilket vil sige legepladser tæt på deres egen bolig eller på kammeraters ditto.

Legepladsernes arkitektur og formgivning reflekterer børnenes øvrige boligmiljø. De indgår som en integreret del af nogle kvarterers udformning og –planlægningen og er tilføjet det øvrige miljø som "børne-øer" i andre kvarterer – hvis de da overhovedet eksisterer. Disse forhold har stor betydning for, i hvilken udstrækning legepladserne bruges af børnene, og hvor fremtrædende en rolle de spiller i børnenes hverdagsliv. Legepladser spiller den mindste rolle i parcelhus- og karrékvarterer og den mest fremtrædende

rolle i etagebolig- og tæt-lav-kvarterer.

Selvom der i børnehøjde også findes mange andre vigtige steder i kvarteret har tilstedeværelsen af legepladser stor betydning for børnene over alt. Bevidstheden om de findes, at der er rum i byen forbeholdt børn er vigtig, også selvom de ikke frekventes ofte. En af udfordringerne må derfor bestå i fortsat at lave den slags rum og løbende blive bedre til at udvikle og forbedre dem, så de fleste voksenskabte "rum til børn" også rummer kvaliteter der kan gøre dem til "børns steder". I denne sammenhæng er det oplagt at inddrage børns viden om gode legepladser og tage dem med på råd.

Børn vil vokse fra legepladserne, fordi de ikke synes at legepladser er udfordrende nok, får andre interesser og bliver "for gamle" i egne øjne. Men i tæt-lav-kvarteret fungerer den store kvarterlegeplads fortsat som et møde- og samlingssted for kvarterets ældre børn. Dette kan hænge sammen med, at der i dette kvarter ikke er så mange andre steder for de store børn at søge hen. Kvarteret har store fritliggende grønne områder, som ikke signalerer og inviterer til ophold. De større børn fra dette kvarter efterspørger bedre legepladser – legepladser med udfordringer, der kan matche store børns behov.

I en segregeret verden, kan "rum til børn" gøre rummet indtageligt for børnene. Legepladser repræsenterer en velkendt verden, hvor børn føler sig velkomne.

Noget tyder på, at hvis der er få øvrige tilbud til børn i nærmiljøet, så efterspørger børn et stort og varieret udbud, hvis de skal have opfyldt et bredere spektrum af deres aktivitetsbehov. Udfordringen til fremtidens planlægning af og omdannelse af boligområder, der stræber efter at sætte rammerne for gode opvækstforhold for børn, bør betragte kvarteret samlet som opvækstmiljø. Rummer det andre spændende og udfordrende rum som også inviterer børn til at indtage, eller er det endimensionalt med få funktioner indtænkt? I sidstnævnte tilfælde vil det være på sin plads at tildele legepladsplanlægningen en central og vigtig rolle.

Not

1. I projektet deltager desuden kultursociolog, ph.d. Kim Rasmussen; arkitekt, ph.d. Gertrude Jørgensen; landskabsarkitekt Susanne Guldager samt antropolog Jette Esbjørn Hess.

Litteratur

- Carstensen, Trine Agervig (2001a): Børns transportvaner – trafikstrukturer og børns selvstændige mobilitet. In: Trafikdage på Aalborg Universitet, konference-rapport bind 1. Anker Lohmann-Hansen & Johan Nielsen (red.), Transportrådet.
- Carstensen, Trine Agervig (2001b): Børns hverdagsliv i tid og rum In: Barn i stan? Om barns tillgång till stadsbygden. Louise Nystöm & Mats Lundström (eds.), Stadsmiljørådet. Kalmar 2001. pp 105–126.
- de Coninck-Smith, Ning (2000): Sandkassen – en pointer i det små. In: Sådan går dagen for lille Lise... og Oskar. Tekster til en udstilling om ting for børn i 150 år. Ning de Coninck-Smith et al. Arbejdsrapport 14. Designstudier. Center for Kulturstudier. Odense Universitet. pp.23–27. (http://www.humaniora.sdu.dk/kultur/arb_pap/lise.pdf)
- Gaunt, Louise (1979): Som man bygger får man barn. Uppsatser om barns och ungdomars miljö. Statens Institut för Byggnadsforskning. Meddelande/bulletin M79: 16. Gävle.
- Hart, Roger (1979): Children's Experience of Place. New York: Irvington Publishers, Inc.
- Guldager, Susanne (forthcoming): Byens grønne områder set i børneperspektiv. Center for Skov, Landskab & Planlægning. Park- og Landskabsserien, nr. x 2004. Hørsholm, Danmark.
- James, Allison; Chris Jenks & Allan Prout (1998): Theorizing Childhood. Cambridge: Polity Press.
- Jensen, Trine Agervig (2000): Bystruktur og børns hverdagsliv. In: Barn, nr.3–4. Trondheim: Norsk Senter for Barneforskning.
- Jensen, Trine Agervig & Gertrud Jørgensen (2001): Børn i bykvarteret – hvad børn kan fortælle om deres boligkvarter. In: Nordic Journal of Architectural Research, 2001:1.
- Kylin, Maria & Lieberg, Mats (2001): Barnperspektiv på utemiljö. In: Nordic Journal of Architectural Research, 2001:1.
- Kylin, Maria (2003): Children's dens. In: Children, Youth and Environments. Vol. 13. <http://cye.colorado.edu>.
- Langsted, Ole & Dion Sommer (1992): Småbørns livsvilkår i Danmark. Hans Reitzels Forlag. 2. udg.
- Lieberg, Mats (1992): Att ta staden i besittning. Om ungdomars rum och rörelser i offentlig miljö. Institutionen för Arkitektur. Lunds Universitet.
- Lynch, Kevin (ed.) (1977): Growing up in cities. MIT Press. Paris: UNESCO.
- Matthews, M. Hugh (1992): Making sense of place. Children's understanding of large-scale environments. USA: Barnes & Noble Books.
- Morville, J. (1969): Børns brug af friarealer i etagebolig-områder med særligt henblik på børns legemuligheder. Hørsholm: SBI – byplanlægning 10.
- Nordström, Maria (2000): Rummet som plats. En jämförande utvecklingspsykologisk studie av barns och ungdomars värdering av fysisk miljö i Sverige och Frankrike. Rapporter meddelanden uppsatser från kulturgeografiska institutionen, Stockholms Universitet 4/00.
- O'Neill, John (1989): The communicative body. Evanston: Northwestern University Press.
- Rasmussen, Kim (forthcoming): Børnene i kvarteret – kvarteret i børnene. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 2004.
- Rasmussen, Steen Eiler (1969): København. Gads Forlag.
- Rasmusson, Bodil (1998): Stadsbarndom – om barns vardag i en modern förort. Meddelanden från socialhögskolan 1998:7. Lunds Universitet.
- Relph, Edward (1976): Place and Placelessness. London: Pion Limited.
- Schytte, Benny (1998): Skolens udearealer. In: RUM FORM FUNKTION i folkeskolen. Undervisningsministeriet. Kap. 7.
- Sørensen, C.Th. (1931): Parkpolitik I sogn og købstad. Dansk Byplanlaboratorium.
- Wilhelm, Hanne (2002): Context, barn og omgivelser – virkelighet med flere fortolkninger. Avhandling. Arkitektskolen i Oslo.
- Zeiber, Helga (2001): Children's Islands in Space and Time: The Impact of Spatial Differentiation on Children's Ways of Shaping Social Life. In: Child-

hood in Europe. Approaches – Trends – Findings.
M. du Bois-Reymond, H. Sünker & H.-H. Krüger (eds.).
New York: Peter Lang.